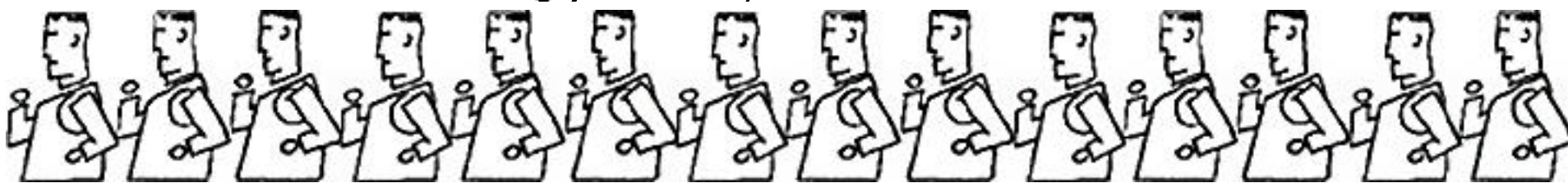

magyar nyelvű kiadás

BAKK Miklós

Lélek és terv

Miközben e sorokat írom, a *Memorandum* támogatóinak listája egyre bővül. Több mint nyolcvan írták eddig alá – a kezdeményezővel együtt –, zömmel fiatalok, egyetemisták, románok és magyarok, nagyjából fele-fele arányban. A *Memorandum* jövője – most még ennyi.

Ami jelenét illeti: a romániai régiók létrehozásáról készült dokumentum kezdeti, meglehetősen hisztérikus fogadtatását mintha egy lassú, az építkezés esélyeit megeremlítő diskurzív viszonyulás váltaná fel. Ha nem is a politika szférájában – a sajtóban mindenképp. Az első hisztérikus reakciók még azt sugallták: van egy ördögi terv, amelyet a román nemzeti gondolat képviselőinek, az egész közvéleménynek egységes közösségi lelkiütemmel kell elutasítania. Jó egy hónappal a „memorandisták” bemutatkozását követően azonban világosan látható, hogy – egyrészt – maga a „terv” nyitott (úgy is mondhatnók: nem ördögi), másrészt viszont mind a melléje álló, mind a vele szembeszegülő „lelkületek” eltérő álláspontok sokaságát jelenítik meg.

Magának a *Memorandum*nak a története is tulajdonképpen egy „terv” és egy „lelkiallapot” párhuzamos története. A „lelkiallapot” talán Alexandru Cistelean a *Kudarcot vallott provincia* (Provincia ratată) című 1992-es esszéje fejezte ki a legplasztikusabban, a „terv” pedig abban a vitában körvonalazódott, amelyet Molnár Gusztáv indított el 1997-ben. Az *erdélyi kérdés* címmel előbb magyarul, majd románul is megjelent tanulmánya lényegében azt vetette fel, hogy mi lehet Erdély szerepe, ha megindul az európai integráció, és az Európai Unió eléri Románia nyugati határait. A vita első összefoglalását, a „terv” első kompendiumát a *Problema transilvană* című 1999-es – a Polirom Kiadónál megjelent – kötet tartalmazta. A „lelkiallapot” első tesztjét és a *Provincia*-csoport kialakulásának előzményét pedig a *Kolozsvári Nyilatkozat* körüli, 1999. júniusi politikai-titkosszolgálati hisztéria jelentette, amelynek elindításában Emil Constantinescu is közvetlen szerepet vállalt.

A *Provincia*-csoport megalakulását követően, a lap közel két éves, a *Memorandum*hoz vezető vitáit alapvetően két kérdés motiválta. Az egyik Erdély különleges örökségével kapcsolatos, és azt fogalmazta meg, hogy létezik-e egy olyan kulturális és civilizációs örökség, amely alkalmas arra, hogy biztosítsa Erdély helyzetének a megváltozását, sőt hogy egy regionális szintű politikai közösséget teremtsen. A másik kérdés pedig az előbbi eszközeire és stratégiáira vonatkozott: mi szükséges ahhoz, hogy Erdély „visszaszerezze identitását”, hogy vezető szerepet töltsön be Románia EU-integrációjában. Elegendő-e ehhez, hogy valamiképpen újratertentí sajátos értékeit a civil társadalom szintjén, vagy egy „transznetikus” regionális pártot is létre kell hoznia a cél érdekében, amely – megtörvén a román pártrendszer eredendő centralizmusát (amelynek az RMDSZ is egyszerre foglya és szereplője) – megváltoztatja Románia közjogi berendezkedését.

E viták érlelték ki azokat a gondolatokat, amelyek a *Memorandum* megfogalmazódásához vezettek, és a dokumentum 2001 decemberében meg is válaszol néhányat a felmerült kérdések közül. Az egyik választ magának a *Memorandum*nak a címe tartalmazza: az aláírók azzal, hogy a parlamentnek és a politikai pártoknak címezték a dokumentumot, tulajdonképpen azt is megfogalmazták, hogy látnak esélyt arra, hogy a jelenlegi pártok – a most hatalmon levő politikai elit – határozottabban felvállalja a regionalizmus programját. Ez mindenképpen árnyalja a hiányzó regionális pártról szóló, a *Provincia* hasábjain korábban lefolytatott vitákat. A másik üzenet: a *Memorandum* erdélyi megteremtői az ország egészének átalakítására tettek javaslatot. Ez nem csupán annak a vádnak a cáfolata, hogy a kezdeményezést valamilyen regionális önzés, frusztráció motiválta, hanem jelzés is. Annak jelzése, hogy nyolcvan évvel a modern Románia megeremlítése után egy olyan történelmi pillanathoz érkeztünk, amelyben Románia egészét már nem Bukarest, hanem Erdély felől kell újragondolni.

Ovidiu Pecican a bukaresti 22 főszerkesztője által visszautasított és a kolozsvári *Zua de Ardeal* által közölt cikkében* nem véletlenül hangsúlyozza a dokumentum közös, román–magyar jellegét. A memoran-

- A Memorandum szövege és aláírói ♦ 2. oldal
Alexandru Vlad
 Rettegés a föderalizmustól ♦ 2. oldal
Ovidiu Pecican
 Hogyan takarítják el a havat ♦ 3. oldal
Daniel Vighi
 Memorandum – a történelemtől a pszichológiáig ♦ 4. oldal
Traian Ștef
 A feltételes reflexek és a szabad gondolkodás vitája ♦ 4. oldal
Marius Cosmeanu
 Home alone ♦ 5. oldal
Szokoly Elek
 A király meztelen... de nem számít ♦ 6. oldal
Figyelő
 A Provincia díjai;
 Idézetek és mormogások;
 Mit mond a politikai „elit”;
 Mit mondanak a járókelők és az újságolvasók;
 Mit mond a pártajtó;
 Mit mondanak a független kommentátorok;
 A vita újratekintődik ♦ 8. oldal
Provincia-kereksztal
 „... milyen Erdélyt akarunk...” ♦ 10. oldal
Caius Dobrescu
 Délkelet-Európa újrafogalmazása (2.) ♦ 12. oldal
Molnár Gusztáv
 A neokaroling Európa ♦ 14. oldal
Ágoston Hugó
 Bukarest mint provincia ♦ 16. oldal

dum azonban nemcsak román és magyar értelmiségieknek immár ki-próbált és hatékony együttműködését bizonyítja. Abban egy alapvető, stratégiai értelmű érdekközösség is kifejeződik. Románia regionális reformjával lényegében először teremtené meg az a lehetőség, hogy a romániai magyarság ügye olyan közjogi kérdésként fogalmazódjon meg, amely összhangba hozható a Románia uniós jövőjét célzó államszerkezeti reformmal. Az erdélyi magyar érdek az, hogy egy olyan alkotmányos megoldás jöjjön létre Romániában, amely az erdélyi magyarság nemzeti közösségként való integrációját teszi lehetővé, s nem azt, amely ehelyett – az etnikai dimenziójától megszabadított, politikai nemzet fikciójára építve – az egyének „állampolgári integrációját” ajánlja fel. Az erdélyi román érdek az, hogy olyan közjogi megoldás jöjjön létre, amely jobban érvényesíthetővé teszi az erdélyi románság közép-európai civilizációs örökségét s a régió 2004 utánra várható uniós szomszédságát. Végül: általános romániai érdekként fogalmazható meg az, hogy egy olyan igazgatási szerkezet alakuljon ki az országban, amely sokkal inkább megfelel az uniós modernizációs minták meghonosításának, mint a jelenlegi, egyközpontúságot tartósítani kívánó modell. Egy olyan szerkezet, amely – mint azt Caius Dobrescu kifejtette – „közelségre épülő társulásokon alapszik”, és benne a rend egy komplex és plurális egyensúly fenntartását jelenti (*Regionális törekvések és identitáspolitikák, Provincia*, 2001. június–július).

De fenntartható-e ez a román–magyar érdekközösség? Valószínűleg igen, de csak akkor, ha tudatosítunk néhány csapdahelyzetet. Az erdélyi magyarságot fenyegető csapdahelyzet már a státustörvény egyes értelmezési előrevetítetté: arról az előnyről van szó, amelyet az EU-tag Magyarország közelsége jelent, s amely megsokszorozhatja azokat az egyéni életstratégiákat, amelyek a magyarság közösségként való integrációját gátolják. Bizonyos értelemben ennek jelei máris észlelhetők: az erdélyi magyar közbeszéd elindult egy olyan megkettőződés felé, amely mögött egymással teljesen ellentétes élet- és közösségi stratégiák sejlenek fel. Egyrészt nyomon követhető, hogyan konstituálódik a jelenlegi helyzet elfogadásának diskurzusa: egy olyan – a normatív liberalizmus révén – meghonosodó „politikai korrektségről” van szó, amely egyaránt jól kommunikál Magyarország hasonló kulturális közegeivel és Bukarest mérvadó értelmiségi köreivel (a Társadalmi Dialogus Csoport és a 22 körül meghonosodott diskurzusról van szó), de amely elutasítja a közösségi jogállásokra vonatkozó, radikálisabb projekteket. Ennek politikai megfelelője az RMDSZ csendes „érdekvédelmi”-kijáró politikája. Másrészt észlelhető, hogy a radikális projektek hiánya álradiális diskurzusokat szül, amelyek – s ez főleg a fiatal értelmiségi korosztályoknál figyelhető meg – radikális kivonulások eredményeznek (Sabin Gherman „elegem voltjának...” magyar kisebbségi megfelelőjeként). Ennek igazi politikai képviselője még nincs, de az máris érzékelhető, hogy a kulturális dimenzió túlmutató „egységes magyar nemzet”-koncepció az egyéni életstratégiák szintjén a kivándorlást jelenti.

A másik csapdahelyzet abban a politikai koncepcióban fogalmazódik meg, amely a helyi autonómiát és a decentralizációt egyoldalúan túlértékeli, és amelynek érvei épp a *Memorandum*mal szemben fogalmazódtak meg. Találón írta Smaranda Enache e koncepcióról, hogy „egy nagy hibában mindenképpen szenved: az autonómia ezen felfogása valójában nem más, mint ugyanannak a túlközpontosított modellnek a fenntartása, amely az egységes nemzetállam homogenizáló reflexének logikáján alapszik”, és „e modell értelmében a központi közigazgatási *pattern*-t a helyi adófizető polgár pénzén beépítik a helyi önkormányzatokba, miközben a polgárt magát kizárják annak a közösségi modellnek – döntések útján történő – kialakításából, amelyben él, s amelynek a működéséért adózik. Egy ilyen modell lebénítja az integráláshoz nélkülözhetetlen regionális energiákat, és egy merev államszerkezet fenntartása mellett jelentősen csökkenti Románia integrációs esélyeit”.

E csapdahelyzet felismerése némi politikai képzelőerőt is igényel. A *Memorandum* elutasító, jelenlegi politikai elitet minden bizonnyal nemcsak saját érdekei készítették erre az álláspontra, hanem a radikálisabb döntések meghozatalához szükséges képzelőerő hiánya is. E hiányzó képzelőerőt pedig alighanem azoktól a fiataloktól kell majd várunk, akiknek a neve most még csak a *Memorandum* támogatóinak egyre bővülő listáján szerepel.

Jegyzet

* *Competența de cetățean. Un răspuns doamnei Alina Mungiu-Pippidi* (Állampolgári hatáskör. Válasz Alina Mungiu-Pippidinek), *Zua de Ardeal*, 2002. január 10.

BAKK MIKLÓS 1952-ben született Székelyhídon, Bihar megyében. A kolozsvári *Kronika* megbízott felelős szerkesztője, politikai elemző. *Egy választás olvasatai*, in: *Régió*, 2000/4.

